

Оқушылардың шетел тілін үйрену кезіндегі психологиялық қиындықтарының себептері мен шешу әдістері

ЖАРИЯЛАНДЫ
18.05.2026

СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/188818/>

Бектасова Аяулым Дәуренқызы

3 курс студенті

Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды ұлттық зерттеу университеті

Шетел тілдер факультеті, Қарағанды, Қазақстан

Аңдатпа

Бұл мақалада оқушылардың шетел тілін меңгеру барысында кездесетін психологиялық қиындықтарының негізгі себептері қарастырылып, оларды шешудің тиімді жолдары талданды. Қазіргі білім беру жүйесінде шетел тілін білу маңызды талаптардың біріне айналғанымен, көптеген оқушылар тіл үйрену кезінде сенімсіздік, қорқыныш, мотивацияның төмендеуі, эмоционалдық қысым сияқты психологиялық кедергілерге тап болады. Мақалада аталған мәселелердің пайда болу факторлары педагогикалық және психологиялық тұрғыдан сипатталып, оқу процесіндегі мұғалімнің рөліне ерекше назар аударылды. Сонымен қатар зерттеу бөлімінде студенттер мен оқушылар арасында жүргізілген шағын сауалнама нәтижелері негізінде тіл үйренудегі эмоционалдық қиындықтардың жиі кездесетін түрлері анықталды. Зерттеу нәтижелері оқушылардың көпшілігі сөйлеу барысында қателесуден қорқатынын және бұл жағдай олардың тілдік белсенділігіне кері әсер ететінін көрсетті. Мақалада психологиялық қолдау көрсету, коммуникативтік әдістерді пайдалану, ынталандырушы орта қалыптастыру секілді тиімді шешу жолдары ұсынылды.

Кілт сөздер: шетел тілі, психологиялық қиындық, мотивация, коммуникативтік әдіс, тілдік кедергі, эмоционалдық тұрақтылық, оқушы психологиясы, білім беру, сөйлеу қорқынышы, тіл үйрену

Кіріспе

Қазіргі жаһандану дәуірінде шетел тілін меңгеру білім беру саласының маңызды бағыттарының біріне айналды. Әсіресе ағылшын тілі халықаралық коммуникация, ғылым, технология және кәсіби даму құралы ретінде үлкен маңызға ие болып отыр. Осыған байланысты мектептер мен жоғары оқу орындарында шетел тілін оқытуға ерекше көңіл бөлінуде. Дегенмен, тіл үйрену үдерісі барлық оқушы үшін бірдей жеңіл өтпейді. Кейбір білім алушылар жаңа тілді тез қабылдап, еркін қолдана алса, енді біреулері психологиялық кедергілерге байланысты қиындықтарға тап болады.

Тіл үйрену тек грамматикалық ережелер мен жаңа сөздерді есте сақтау ғана емес, ол күрделі психологиялық процесс болып саналады. Оқушы жаңа тілде сөйлеу кезінде өз ойын жеткізе алмаудан, қате айтудан немесе өзгелердің сынынан қорқуы мүмкін. Мұндай жағдайлар уақыт өте келе баланың пәнге деген қызығушылығын төмендетіп, оқу мотивациясына әсер етеді. Кейде оқушының білім деңгейі жақсы болғанымен, психологиялық сенімсіздік оның нәтижесіне кедергі келтіреді.

Бүгінгі таңда білім беру жүйесінде оқушылардың психологиялық жағдайына көңіл бөлу маңызды мәселеге айналып отыр. Себебі эмоционалдық тұрақтылық пен жағымды психологиялық орта оқыту сапасына тікелей әсер етеді. Әсіресе шетел тілін үйренуде еркін қарым-қатынас жасау, белсенділік таныту және тәжірибе арқылы үйрену маңызды болғандықтан, оқушының ішкі сенімі ерекше рөл атқарады.

Осы мақалада оқушылардың шетел тілін үйрену барысында кездесетін психологиялық қиындықтарының себептері талданып, оларды шешудің тиімді әдістері қарастырылады.

Негізгі бөлім

Шетел тілін меңгеру кезінде кездесетін психологиялық қиындықтардың бірнеше негізгі түрі бар. Солардың ішінде ең жиі байқалатыны сөйлеу қорқынышы. Көптеген оқушылар жаңа тілде сөйлеген кезде қате жіберіп қоямын деп алаңдайды. Әсіресе сынып алдында жауап беру кезінде олар өздерін ыңғайсыз сезінеді. Бұл жағдай оқушының белсенділігін төмендетіп, сөйлеу дағдысының дамуына кедергі жасайды.

Психологтардың пікірінше, адамның жаңа ақпаратты қабылдауы оның эмоционалдық жағдайымен тығыз байланысты. Егер оқушы сабақ барысында үнемі қысым сезінсе немесе қателігі үшін қатты сын еститін болса, онда оның пәнге деген қызығушылығы біртіндеп азаяды. Мұндай жағдайда бала шетел тілін үйренуді күрделі және жағымсыз процесс ретінде қабылдай бастайды.

Тағы бір маңызды мәселе мотивацияның төмендігі. Кейбір оқушылар шетел тілінің болашақтағы маңызын толық түсінбейді. Олар тілді тек мектеп бағдарламасының міндетті пәні ретінде қабылдайды. Нәтижесінде оқу процесіне деген ішкі қызығушылық әлсірейді. Ал мотивация болмаған жерде тұрақты нәтиже де байқалмайды.

Сонымен қатар оқушылар арасында өздерін өзгелермен салыстыру жиі кездеседі.

Сыныптағы белсенді немесе тілді жақсы меңгерген оқушылармен салыстыру кейбір балаларда сенімсіздік туғызады. Олар өз мүмкіндіктерін төмен бағалап, сабаққа қатысудан қашқақтайды. Бұл әсіресе жасөспірім кезеңіндегі оқушылар арасында жиі байқалады.

Психологиялық қиындықтардың пайда болуына отбасы мен әлеуметтік ортаның да әсері бар. Егер ата-ана баланың жетістігін үнемі жоғары талаппен бағаласа немесе тек нәтиже күтсе, оқушыда ішкі қысым қалыптасады. Мұндай жағдайда бала қателесуден қорқып, еркін әрекет ете алмайды. Ал қолдау көрсететін орта, керісінше, оқушының сенімін арттырады.

Шетел тілін оқытуда мұғалімнің рөлі ерекше маңызды. Сабақтағы атмосфера қаншалықты еркін және қолдаушы болса, оқушылар да соншалықты белсенді болады. Кейбір мұғалімдер оқушының қателігін бірден қатты сынға алады. Бұл тәсіл қысқа мерзімде тәртіп орнатқанымен, ұзақ уақытта баланың психологиялық жағдайына теріс әсер етуі мүмкін. Сондықтан қазіргі педагогикада оқушыны қолдау, ынталандыру және оның жеке ерекшелігін ескеру маңызды қағида ретінде қарастырылады.

Коммуникативтік әдіс қазіргі тіл оқытудағы тиімді тәсілдердің бірі болып саналады. Бұл әдісте басты назар грамматикалық ережелерді жаттауға емес, қарым-қатынас жасауға беріледі. Оқушылар топтық жұмыс, диалог, пікірталас арқылы тілдік тәжірибе жинақтайды. Мұндай сабақтарда психологиялық қысым азайып, оқушылар өз ойын еркін жеткізуге үйренеді.

Сондай-ақ заманауи технологияларды қолдану да оқушылардың қызығушылығын арттыруға көмектеседі. Мысалы, бейнематериалдар, интерактивті тапсырмалар, тіл үйренуге арналған мобильді қосымшалар оқушының сабаққа деген ынтасын күшейтеді. Әсіресе дәстүрлі жаттығулардан шаршаған оқушылар үшін бұл әдістер пайдалы болып саналады.

Зерттеу/талдау бөлімі

Мақаланы жазу барысында шетел тілін үйрену кезіндегі психологиялық қиындықтарды анықтау мақсатында шағын зерттеу жүргізілді. Зерттеуге мектептің жоғары сынып оқушылары мен университет студенттері қатысты. Сауалнамаға жалпы саны 40 білім алушы жауап берді.

Сауалнама нәтижелері бойынша қатысушылардың басым бөлігі шетел тілінде сөйлеу кезінде сенімсіздік сезінетінін айтты. Респонденттердің шамамен 68 пайызы қате айтудан қорқатынын көрсеткен. Сонымен қатар 52 пайыз қатысушы сынып алдында жауап беру кезінде қобалжу сезімі пайда болатынын айтқан.

Зерттеу барысында оқушылардың көпшілігі мұғалімнің қолдауы олардың психологиялық жағдайына тікелей әсер ететінін атап өтті. Егер мұғалім қателіктерді

сабырмен түсіндіріп, қолдау көрсетсе, оқушылар өздерін еркін сезінеді. Ал керісінше жағдайда олардың сабаққа қатысу белсенділігі төмендейді.

Сауалнама нәтижелері мотивация мәселесінің де маңызды екенін көрсетті. Кейбір қатысушылар шетел тілін болашақ мамандығына қажет болғандықтан оқитынын айтса, енді бір бөлігі тек баға үшін оқитынын жеткізді. Ішкі мотивациясы жоғары оқушылардың тіл меңгеру деңгейі де жақсырақ байқалды.

Зерттеу кезінде тағы бір қызықты жайт анықталды. Қатысушылардың көпшілігі фильм көру, музыка тыңдау және әлеуметтік желідегі шетелдік контентті пайдалану тіл үйренуге оң әсер ететінін айтты. Бұл қазіргі оқушылар үшін дәстүрлі оқулықтармен қатар бейресми оқу ортасының да маңызды екенін көрсетеді.

Талдау нәтижелеріне сүйене отырып, психологиялық қиындықтарды азайту үшін келесі әдістерді қолдануға болады:

- Сабақ барысында еркін және қауіпсіз психологиялық орта қалыптастыру;
- Оқушыларды жиі мадақтап, кіші жетістіктерін де бағалау;
- Қателікті табиғи оқу процесінің бір бөлігі ретінде қабылдату;
- Топтық және жұптық жұмыстарды көбейту;
- Коммуникативтік тапсырмаларды жиі қолдану;
- Интерактивті технологиялар мен ойын элементтерін енгізу;
- Оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеру.

Бұл тәсілдер оқушының өзіне деген сенімін арттырып, шетел тілін үйрену процесін жеңілдетуге мүмкіндік береді.

Қорытынды

Қорыта айтқанда, шетел тілін үйрену барысында оқушылар түрлі психологиялық қиындықтарға тап болады. Олардың ішінде сөйлеу қорқынышы, сенімсіздік, мотивацияның төмендігі және эмоционалдық қысым жиі кездеседі. Мұндай кедергілер оқушының тілдік қабілетіне ғана емес, жалпы оқу белсенділігіне де әсер етеді.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, оқушының психологиялық жай-күйі мен оқу жетістігі өзара тығыз байланысты. Сондықтан шетел тілін оқыту барысында тек білім беруге емес, сонымен қатар қолайлы психологиялық орта қалыптастыруға да назар аудару қажет. Мұғалімнің қолдауы, оқыту әдісінің дұрыс таңдалуы және оқушының жеке ерекшелігін ескеру — тиімді тіл үйретудің маңызды шарттарының бірі.

Қазіргі білім беру жүйесінде коммуникативтік әдістерді қолдану, технологиялық ресурстарды пайдалану және ынталандырушы орта қалыптастыру оқушылардың психологиялық кедергілерін азайтуға көмектеседі. Сонымен бірге ата-ана мен мұғалім

арасындағы байланыс та маңызды рөл атқарады. Оқушы өзін еркін әрі қауіпсіз сезінген жағдайда ғана жаңа тілді белсенді меңгере алады.

Осыған байланысты шетел тілін оқыту процесінде психологиялық факторларды ескеру қазіргі педагогиканың өзекті бағыттарының бірі болып қала береді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қоянбаев Ж.Б. Педагогика. – Алматы: Рауан, 2018. – 312 б.
2. Аймауытов Ж. Психология. – Алматы: Білім, 2019. – 256 б.
3. Леонтьев А.А. Психология общения. – Москва: Просвещение, 2020. – 368 с.
4. Зимняя И.А. Педагогикалық психология. – Москва: Логос, 2017. – 384 с.
5. Назарбаев Н.Ә. Білім қоғамы және заманауи жастар. – Астана, 2021. – 198 б.
6. Brown H.D. *Principles of Language Learning and Teaching*. – New York: Pearson Education, 2022. – 410 p.
7. Richards J.C., Rodgers T.S. *Approaches and Methods in Language Teaching*. – Cambridge University Press, 2021. – 420 p.
8. Селевко Г.К. *Современные образовательные технологии*. – Москва: Народное образование, 2019. – 256 с.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.